

جایگاه فرزندآوری در افزایش امنیت روانی خانواده از دیدگاه اسلام

نویسندگان		وابستگی سازمانی
حلیمه موسوی *		دانش آموخته سطح سه، حوزه های علمیه، مرکز غیر حضوری، قم، ایران
حمیده علیزاده		دانش آموخته سطح سه، حوزه های علمیه، مرکز غیر حضوری، قم، ایران
فاطمه تازی زاده		دانش آموخته سطح سه، حوزه های علمیه، مرکز غیر حضوری، قم، ایران
اطلاعات مقاله		چکیده
نوع مقاله	پژوهشی	خانواده اولین نهاد اجتماعی است که با ازدواج زن و مرد تشکیل شده و با تولد فرزندان بر تعداد اعضای آن اضافه می گردد. خانواده همچون نهادهای اجتماعی دیگر دارای اهدافی می باشد که یکی از این اهداف، فرزندآوری می باشد. بنابراین فرزندآوری در دین مقدس اسلام از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. هدف از این تحقیق جایگاه فرزندآوری در افزایش امنیت روانی خانواده بوده که به روش توصیفی-تحلیلی انجام شده است. بدین منظور از آیات و روایات پیرامون واژه های مرتبط با فرزند در منابع اسلامی، مفاهیم مرتبط با نقش فرزندآوری استخراج گردید و از تحلیل این مفاهیم، ابعاد مختلف نقش فرزندان بر سلامت و امنیت روانی خانواده به دست آمد. یافته های پژوهش نشان می دهد که جایگاه فرزندان بر افزایش امنیت روانی خانواده را می توان در دو بُعد: فرزندآوری و تاثیر آن در افزایش سلامت و امنیت روانی والدین و فرزندآوری و تاثیر آن در افزایش سلامت و امنیت روانی سایر اعضای خانواده دسته بندی کرد که بُعد اول شامل تامین نیاز فطری مادری و پدری، باعث شادی و لذت والدین، احساس ارزشمندی، مشرثر و مفید بودن، امید به زندگی و آینده، عامل رشد شخصیت و زمینه ساز توانمندی های والدین، یاری رساننده به پدر و مادر، سرمایه معنوی والدین و بُعد دوم شامل دادن مشورت صادقانه، استقلال کودکان خانواده، پاسخ گویی به نیاز به امنیت، تقویت همدلی بین اعضای خانواده و ... می باشد.
صفحه	۳۸ - ۲۹	
دوره ۱، شماره ۲ (شماره پیاپی ۲)		
اطلاعات نویسنده مسئول		
نویسنده مسئول	حلیمه موسوی	
کد ارکید	۰۰۰۰-۰۰۰۰-۰۰۰۰-۰۰۰۰	
تلفن	۰۹۱۴۸۶۳۶۴۱۸	
ایمیل	halimehmoosavi4@gmail.com	
سابقه مقاله		
تاریخ دریافت	۱۴۰۵/۰۱/۰۷	
تاریخ ویرایش	۱۴۰۵/۰۱/۰۸	
تاریخ پذیرش	۱۴۰۵/۰۱/۲۰	
تاریخ انتشار	۱۴۰۵/۰۲/۰۱	
روش پژوهش	توصیفی تحلیلی	
واژگان کلیدی		فرزند، فرزندآوری، امنیت، امنیت روانی، خانواده
توضیحات		
کلیه حقوق این مقاله متعلق به نویسندگان می باشد.		
خوانندگان این مجله، اجازه توزیع، ترکیب مجدد و تغییر جزئی را با ذکر منبع آن دارند.		
نحوه استناد	موسوی، حلیمه؛ علیزاده، حمیده؛ تازی زاده، فاطمه (۱۴۰۵)، «جایگاه فرزندآوری در افزایش امنیت روانی خانواده از دیدگاه اسلام»، ماهنامه علمی فقه، حقوق و مطالعات اجتماعی، دوره ۱، شماره ۲، شماره پیاپی ۲، (اردیبهشت)، صفحات ۳۸ - ۲۹	

The Role of Childbearing in Increasing the Psychological Security of the Family from an Islamic Perspective

Authors		Organizational Affiliation
Halimeh Mousavi *		Level 3 graduate, Seminaries, Non-face-to-face center, Qom, Iran
Hameedeh Alizadeh		Level 3 graduate, Seminaries, Non-face-to-face center, Qom, Iran
Fatemeh Tarizadeh		Level 3 graduate, Seminaries, Non-face-to-face center, Qom, Iran
Article Information		Abstract
Article Type	Research	The family is the first social institution that is formed by the marriage of a man and a woman and the number of its members is increased by the birth of children. The family, like other social institutions, has goals, one of which is childbearing. Therefore, childbearing is of great importance in the holy religion of Islam. The purpose of this research is the place of childbearing in increasing the psychological security of the family, which was conducted using a descriptive-analytical method. For this purpose, concepts related to the role of childbearing were extracted from verses and narrations about words related to children in Islamic sources, and from the analysis of these concepts, different dimensions of the role of children on the mental health and security of the family were obtained. The research findings show that the position of children on increasing the mental security of the family can be categorized into two dimensions: childbearing and its effect on increasing the mental health and security of parents, and childbearing and its effect on increasing the mental health and security of other family members. The first dimension includes meeting the innate needs of motherhood and fatherhood, causing happiness and pleasure for parents, feeling valuable, fruitful and useful, hope for life and the future, a factor in personality growth and paving the way for parents' capabilities, helping parents, parents' spiritual capital, and the second dimension includes giving honest advice, independence of children in the family, responding to the need for security, strengthening empathy between family members, etc.
Pages	29 - 38	
Volume 1, Issue 2, Two Consecutive Issue		
Corresponding Author's Info		
Corresponding Author's	Omm OlBaneen Rajabi	
ORCID	0000-0000-0000-0000	
Tell	09148636418	
Email	halimehmoosavi4@gmail.com	
Article History		
Received	2026/03/27	
Revised	2026/03/28	
Accepted	2026/04/09	
Published Online	2026/04/21	
Research Method	Descriptive Analytical	
Keywords		Child, Childbearing, Security, Psychological Security, Family
Description		
All rights to this article belong to the authors.		
Readers of this magazine are permitted to distribute, recombine, and modify the material with due acknowledgement of the source.		
How to Cite This Article	Mousavi, Halimeh; Alizadeh, Hameedeh; Tarizadeh, Fatemeh (2026), "The Role of Childbearing in Increasing the Psychological Security of the Family from an Islamic Perspective", Monthly Scientific Journal of Jurisprudence, Law and Modern Social Studies, Volume 1, Issue 2, Two Consecutive Issue (May), pp. 29 – 38	

۱: مقدمه

تشکیل خانواده و ادامه نسل همواره از مباحث با اهمیت بوده که هم ریشه در فطرت انسان دارد و هم مورد تأکید ادیان مختلف از جمله اسلام بوده است. با دقت در آیات قرآن کریم و روایات اهل بیت علیهم السلام به دست می آید که از نظر اسلام، اصل و مبنا بر داشتن فرزند و فرزندآوری است، اما در جوامع امروزی به دلیل تغییرات عمیق فرهنگی و تغییر در شیوه زندگی، تمایل به داشتن فرزند نسبت به گذشته کاهش پیدا کرده است. از مهم ترین عواملی که تأثیر بسزایی در تغییر نگرش و انگیزه بخشی والدین به فرزندآوری دارد، توجه به جایگاه فرزندان در افزایش امنیت روانی خانواده می باشد. امروزه خانواده به عنوان یک نظام یا سیستم مورد مطالعه و بررسی قرار می گیرد. این رویکرد بر این فرض استوار است که تمامی اعضای یک شبکه اجتماعی معین (مانند خانواده) می توانند به طور همزمان بر یکدیگر تأثیر بگذارند. در محیط خانواده که در واقع جامعه‌ای محدود است، طرفین قادرند تأثیرات بس شگرفی بر یکدیگر بگذارند. تأثیر والدین بر فرزندان روشن است. اما پژوهش ها نشان می دهند که فرزندان نیز بر والدین خود تأثیر می گذارند و از این راه نقشی فعال و پویا در خانواده اعمال می کنند. فرزندان از همان ابتدای تولد تجربه جدیدی برای والدین خود هستند و می توانند رفتارها و نگرش های آنها را تغییر دهند. فرزندان با تولد خویش، افق های تازه ای را در پیش روی والدین خود قرار می دهند و موجبات رشد و تعالی در زندگی خانوادگی را فراهم آورده و عامل ایجاد شور و نشاط و سرزندگی در محیط خانواده می شوند. پژوهش حاضر با رویکرد توصیفی تحلیلی، به بحث و تحلیل جایگاه فرزندان در افزایش امنیت روانی خانواده می پردازد.

۲: مفهوم شناسی

در ابتدا در مورد چارچوب مفهومی این پژوهش نکاتی بیان شده و مفاهیم کلیدی این نوشتار مورد بحث و بررسی قرار می گیرد.

۲-۱: خانواده

خانواده متشکل از افرادی است که از طریق پیوند زناشویی، همخونی یا پذیرش فرزند با یکدیگر به عنوان زن، مادر، پدر، شوهر، برادر، خواهر و فرزند در ارتباط متقابل هستند؛ فرهنگ مشترک پدید می آورند و در واحد خاص زندگی می کنند. (منصور قنادان، ۱۳۷۵: ۱۴۸) یا خانواده گروهی از افراد است که از طریق خون، ازدواج یا فرزندخواندگی به هم پیوند خورده اند و کارکرد اجتماعی اصلی آنها تولید مثل است. (ساروخانی، ۱۳۷۹: ۱۳۵) این واژه در لغت نامه به معنای: تبار، دودمان، خاندان معنا شده است. (نفیسی، ۱۴۰۰: ۱۳۱۹) معنای لغوی این واژه روشن است و در عرف نیز به همین معنا به کار می رود. در اصطلاح فقه و حقوق و روانشناسی و سایر علوم انسانی نیز خانواده به معنای لغوی آن، یعنی همین نهاد اجتماعی به کار می رود. در اصطلاح علوم، هر خانواده در حقیقت یک مجموعه کوچک است که به وسیله رابطه سببی یا نسبی در کنار هم هستند و معمولاً در یک مکان با هم زندگی می کنند. ساختار اصلی و مادی خانواده در اسلام با سایر مکاتب چندان تفاوتی ندارد و می توان به طور کلی چند وجه مشترک را برای نظام خانواده در دنیا در نظر گرفت:

- وابستگی روحی افراد یک خانواده به هم دیگر
- شباهت جسمی و ظاهری افراد خانواده به هم
- اجتماع افراد خانواده در یک مکان برای زندگی
- همکاری و تعاون بین اعضای خانواده
- انتساب افراد یک خانواده به یکدیگر (نفیسی، ۱۴۰۰: ۱۳۱۹)

۲-۲: امنیت

امنیت یکی از واژه‌هایی است که در زبان بزرگان دین و همچنین در لسان عرف بسیار استعمال می‌شود و معنای آن تا حد زیادی روشن است. این واژه هم در زبان فارسی و هم زبان عربی کاربرد دارد و ریشه اصلی آن زبان عربی از ماده «امن» است. راغب در مفردات در مورد ریشه امن می‌گوید: ریشه این معنا در واقع آرامش و از بین رفتن ترس است، امن، امنیت و امان هر سه مصدر هستند و به یک معنا به کار می‌روند. (راغب اصفهانی، ۱۳۸۷: ۹۰) در کتاب لسان العرب امنیت را ضد ترس و خوف معنا کرده است و آورده است که مفهوم ایمان که مقابل کفر است از همین ریشه است، زیرا کسی که ایمان دارد از ترس و خوف در امان است؛ همچنین امانت نیز از همین ریشه است و امانت ضد خیانت است؛ این واژه در قرآن کریم نیز استعمال شده است. (ابن منظور، ۱۴۱۴: ۲۱) با توجه به تعریف فوق، نقطه مقابل امنیت را باید خوف و هراس و عدم آرامش معنا بکنیم. ریشه امن در قرآن کریم در موارد مختلفی به صورت اسم و فعل استعمال شده است، به عنوان نمونه: «أَقَامُوا مَكْرَ اللَّهِ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ» (سوره الاعراف: آیه ۹۹). در فرهنگ‌نامه‌های لغت فارسی نیز واژه امنیت به همان معنایی که در زبان عربی آمده است، معنا شده است. بی‌خوفی، در امان بودن، از جمله معانی است که در فرهنگ لغت فارسی برای امنیت ذکر شده است. (دهخدا، ۱۳۹۰: ۲۳۵). در اصطلاح علوم نیز امنیت به معنای ایجاد آرامش، استقرار طمأنینه و از بین بردن خوف و ترس به کار می‌رود. (یعقوب، ۱۴۲۵: ۷۸)

۳: فرزندآوری در قرآن و روایات

در این بخش از پژوهش به بررسی فرزندآوری در قرآن و روایات خواهیم پرداخت.

۳-۱: فرزندآوری در قرآن

با توجه به آیات قرآن کریم و روایات اهل بیت علیهم السلام دریافت می‌شود که از نظر اسلام، اصل و مبنا بر داشتن فرزند و فرزندآوری است. در قرآن کریم آیاتی وجود دارند که این مهم را تأیید می‌کنند؛ مانند آیاتی که بیانگر دعا‌های انبیای الهی در مورد درخواست از خداوند متعال مبنی بر خواستن فرزند است. در زیر به برخی از این آیات اشاره می‌شود: در قرآن کریم اصل وجود فرزند به عنوان نعمت الهی (سوره نحل: آیه ۷۲)، متاع دنیا (سوره آل عمران: آیه ۱۴)، زینت زندگی (سوره کهف: آیه ۴۶)، وسیله امتحان (سوره انفال: آیه ۲۸)، یاری رساننده به پدر و مادر (سوره اسراء: آیه ۶)، مطرح گردیده و داشتن فرزند صالح به عنوان آرزوی پیامبران الهی (سوره آل عمران: آیه ۳)، نور چشم بندگان خاص خدا (سوره فرقان، آیه ۷۴) و سبب بشارت خداوند (سوره هود: آیه ۷۱) بیان شده است. اما فرزند ناصالح، دشمن پدر و مادر (سوره تغابن، آیه ۱۴) سبب هلاکت (سوره منافقون، آیه ۹)، و عذاب آنها (سوره توبه، آیه ۵۵) سبب تفاخر پدر و مادر غیرمؤمن (سوره حدید، آیه ۲۰) و مایه تهدید سوره (سوره احقاف، آیه ۱۷) معرفی گردیده است. (بیدکی، ۱۳۹۹: ۲)

۳-۲: فرزندآوری در روایات

در روایات اسلامی نیز تشویق به داشتن فرزند و حتی تشویق به داشتن فرزند زیاد وارد شده است. این روایات را می‌توان در دسته‌ها و بخش‌های مختلفی تقسیم بندی کرد که هر دسته به خودی خود دلالت بر داشتن فرزند و فرزندآوری دارند. از جمله این روایات می‌توان دسته‌های زیر را برشمرد؛ روایاتی که در باب دعا برای طلب فرزند شده اند، روایاتی که در مورد ثواب تربیت فرزند و تحمل سختی آن وارد شده اند، روایاتی که در مورد آداب و نحوه ی تربیت فرزند وارد شده، روایاتی که در ذم کشتن فرزندان و یا ذم خودداری از فرزنددار شدن وارد شده است، روایاتی که فرزندان را به عنوان نعمت‌های الهی و یا گلی از گلهای بهشتی معرفی کرده اند، روایاتی که بهترین زنان را زنان پرفرزند معرفی می‌کند و ... بدیهی است که تمامی این روایات به داشتن فرزند و فرزندآوری دلالت دارند و حتی در برخی از این دسته روایات به طور صریح به داشتن فرزند و حتی در برخی فرزندآوری زیاد اشاره شده است. (بیدکی، ۱۳۹۹: ۳) از جمله حضرت رسول صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «كَثُرُوا الْوَلَدَ أَكْثَرُ بِكُمْ أَلَّامَ عَدَاً»؛ «ولاد خود را زیاد کنید، من فردای قیامت به کثرت شما بر سایر امت‌ها افتخار می‌کنم». (حرعاملی، ۱۴۰۹: ۳۵۷) یا در روایتی

دیگر رسول اکرم صلی الله علیه و آله می فرماید: «اطْلُبُوا الْوَلَدَ وَالْتَمِسُوهُ فَإِنَّهُ قَرَّةُ الْعَيْنِ وَرِيحَانَةُ الْقَلْبِ وَإِيَّاكُمْ وَالْعَجَزَ وَالْعَقَرَ». «در طلب فرزند باشید و آن را بخواهید که فرزند، روشنی چشم و ریحانه قلب است و از ازدواج با زنان پیر و نازا بپرهیزید». (مجلسی، ۱۴۰۳: ۸۴) یا رسول خاتم صلی الله علیه و آله می فرماید: «مَا يَمْنَعُ الْمُؤْمِنَ أَنْ يَتَّخِذَ أَهْلًا لَعَلَّ اللَّهَ يَرْزُقَهُ نَسَمَةً تَقِلُّ الْأَرْضَ بِهَا إِلَهُ إِلَّا اللَّهُ». «چه چیزی مؤمن را از داشتن خانواده مانع می شود؟ شاید خدا به او فرزندی دهد که زمین را با لاله الا الله سنگین سازد». (حرعاملی، ۱۴۰۹: ۱۴)

۴: فرزندآوری و تاثیر آن در افزایش سلامت و امنیت روانی خانواده

با توجه به اینکه عوامل مختلفی می توانند سلامت و نشاط روحی انسان را تحت تأثیر خود قرار دهند، بنابراین فرزندار شدن، نه تنها نیازهای طبیعی انسان را برآورده می سازد بلکه موجب رشد شخصیت و تعالی معنوی پدر و مادر نیز خواهد شد (ساطوریان، ۱۳۹۹: ۲۳). در این قسمت به دو بُعد تاثیرات وجود فرزندان در سلامت و امنیت روانی خانواده پرداخته می شود.

۴-۱: فرزندآوری و تاثیر آن در افزایش سلامت و امنیت روانی والدین

فرزندآوری بر اساس بررسی هایی که انجام شده است، به گونه ای سلامت روان و سلامت روحی والدین را تضمین می کند. از جمله تاثیرات فرزندان در سلامت روانی والدین به شرح ذیل می باشد:

۴-۱-۱: تامین نیاز فطری مادری و پدری

نخستین و مهم ترین هنجار جایگاه پدری و مادری، پذیرش فرزندان است. پذیرش فرزندان، همسویی با نظام آفرینش و همگامی با طبیعت است. زایش، از اساسی ترین هنجارهای جایگاه مادری است به گونه ای که تحقق این جایگاه با زایش ممکن می شود و این جایگاه نقش ویژه ای در ثبات، استحکام و آرامش و نشاط خانواده دارد (ابراهیمی پور، ۱۳۹۶: ۲۲۶). بر اساس منابع اسلامی یک میل اصیل و مستقل فطری به داشتن فرزند، در نهاد انسان وجود دارد و این خود، تفاوت روشنی است. میان دو انگیزه مال دوستی و فرزنددوستی، علاقه به مال، اصیل نیست؛ بلکه به عنوان وسیله ای برای تأمین سایر نیازمندی ها، مطلوب است، اما فرزند را می توان گفت: اصالتاً، مطلوب است و خواست مستقل فطری به آن تعلق می گیرد. از اینجا است که دیده می شود کسانی که از داشتن فرزند، محرومند، آرام و قرار ندارند و به شدت احساس این کمبود، آنان را رنج می دهد و از روی ناچاری حاضر می شوند که فرزندخوانده برای خود برگزینند. (مصباح یزدی، ۱۳۹۱: ۲۷۳).

۴-۱-۲: باعث شادی و لذت والدین

از نظر زیست شناسی، زندگی از هنگام انعقاد نطفه و بارداری شروع می شود. تولد را در واقع می توان به عنوان یک مرحله از رشد دانست که کودک از رحم مادر به محیط بازتر (دنای خارج) قدم می نهد. از زمان تولد، کودکان منبع لذت و شادی در خانواده هستند. بنابراین، فرزندان نه تنها شالوده زندگی زناشویی را استحکام می بخشند، بلکه عامل مؤثری در لذت بردن پدر و مادر بوده و با افزایش این لذت ها، سلامت و بهداشت روانی همسران نیز تأمین می شود. مایکل آرگیل کودکان را منبع فواید زیادی برای خانواده دانسته و می گوید: با وجود فرزند، لذت زیادی در خانواده وجود دارد. بیشتر، والدین محرک و شادی را به عنوان یک مزیت از کودکان شان دریافت می کنند. فرزند، صفا و صمیمیت خاصی به خانواده می بخشد و چون محبوب پدر و مادر است، هر دو به او دل بسته می شوند. سیره عملی و فرمایشات و احادیث پیشوایان معصوم علیهم السلام نیز حاکی از اهمیت هم بازی شدن با کودک و شور و نشاط حاصل از آن است. پیامبر صلی الله علیه و آله، فرزندش ابراهیم، حسن، حسین و فاطمه علیهما السلام را در کودکی بر دامن خود می نشاند، به سینه خود می چسباند و می بوسید. (مجلسی، ۱۴۰۳: ۲۵۵). حضرت علی علیه السلام نیز دل بستگی خاصی به فرزندان خود داشت. (نوری طبرسی، ۱۴۰۸: ۱۷۱) حضرت فاطمه علیها السلام با خواندن شعر برای فرزندان خود، به آنان اظهار علاقه می کرد. (مجلسی، ۱۴۰۳: ۲۸۵) سیره عملی دیگر معصومان نیز نشان دهنده الگوهایی از دل بستگی سالم به فرزندان است.

(الحر العاملی، ۱۴۰۹: ۴۸۳). حتی نگاه به فرزند می تواند موجب نشاط والدین و سلامت روانی آنها شود. پژوهش ها نشان داده است که یکی از بزرگ ترین عوامل شادی آفرین برای والدین، اولین ملاقات آنها با فرزندان سالم خویش پس از تولد بوده است. هم زمان با تولد فرزند، به زن و شوهری که صاحب فرزند شده اند، پدر و مادر خطاب می شود. و لذا آنها زندگی خود را معنادار تر از گذشته می یابند و بعدها نیز شنیدن الفاظ «مامان» و «بابا» از کودک برای آنها لذت بخش است. تولد فرزندان هم فی نفسه موجب نشاط والدین می شود و هم زوجین از دیدن فعالیت های شیرین و دل انگیز آنها و نگاه به چهره های بشاش و تبسم آفرین فرزندان احساس شادمانی می کنند. بنابراین، همانگونه که تولد فرزندان می تواند موجب نشاط و سلامت روانی والدین شود، نگاه به چهره فرزند نیز می تواند نشاطی وصف ناشدنی برای آنان به ارمغان آورد و موجب سلامت روانی شان شود (علوی، ۱۳۹۹: ۵). لذا وقتی که از امام صادق علیه السلام سؤال می کنند که: از بهترین چیزها برای آدمی چیست؟ می فرماید: «نگاه کردن به فرزند جوانی که در حضور والدین است». (ابن بابویه، ۱۴۱۳: ۲۷۲)

۴-۱-۳: احساس ارزشمندی، مثرثمر و مفید بودن

از جمله فواید فرزندان، تولید یک «سرمایه روانی» است. یکی از نیازهای اصلی انسان که در همه مکاتب روانشناسی مورد تأکید قرار گرفته، «احساس مولد بودن» است. احساس مولد بودن، به انسان آرامش می دهد (ساطوریان، ۱۳۹۹: ۲۶). تولد فرزندان در محیط خانواده احساس مفید و مؤثر بودن را برای والدین به ارمغان می آورد. مردان و زنان دوراندیش و هدفمند، با توجه به توانایی هایی که دارند برای خود هدف هایی در نظر می گیرند و برای دستیابی به آن تلاش می کنند. از جمله اهداف تشکیل خانواده، آرامش روانی و تولید مثل است. این اهداف زوجین را به پیش می برد و به آنها انرژی می دهد. زندگی هدفمند مستلزم برپا بودن است. داشتن فرزند با احساس شایستگی و مثرثمر بودن در ارتباط است (شجاعی، ۱۳۸۶: ۳۴۴). خداوند متعال در سوره بقره آیه ۱۵۵ فرزندان را ثمره زندگی انسان خطاب کرده است. همچنین داشتن فرزند در روایات به ثمره وجود والدین تعبیر شده است. امام سجاد علیه السلام می فرماید: «باید بدانی که او (فرزند) از تو و ثمره وجود توست» (صحیفه سجاده، دعای ۲۵). بدیهی است که داشتن ثمرات نیکو، عامل دلگرمی والدین و تداوم حیات مشترک آنها بوده و احساس مثرثمر بودن و اعتماد به نفس را در والدین به وجود می آورد. (علوی، ۱۳۹۹: ۷) پس با تولد فرزندان، احساس مفید و مؤثری به والدین القا می شود. اینکه والدین برای فرزندان خود کارهایی انجام می دهند تا نیازهایشان برطرف شود، احساس قدرت، ارزشمندی و مفید بودن به آنها دست خواهد داد.

۴-۱-۴: امید به زندگی و آینده

با ورود فرزند به کانون گرم خانواده و شعاع گرمابخش او، دایره امیدها و آرمان های والدین فزونی می یابد، همچنان که فرزند در مقابل چشمان والدین می بالد و شکوفا می شود، بذره های امید در دل پدر و مادر جوانه می زند و آرزوهای نوین، منشأ حرکت و تلاش آنها برای تداوم حیات می گردد؛ چرا که فرزندان که صحیح تربیت می شوند، غیر از اینکه خود آنان مسیر سعادت را در زندگی طی می کنند و باعث افتخار پدر و مادر می گردند، در زندگی آینده والدین نیز نقش مؤثری دارند و از آنان حمایت می کنند. (جمعی از نویسندگان، ۱۳۹۶: ۱۸۲). بنابراین والدین هر کاری برای برآورده کردن نیازهای فرزندشان می کنند. آن ها هر فعالیتی را به امید فرزندان و فراهم کردن آینده ای بدون نقص انجام می دهند. آنها امید به زندگی و آینده دارند تا رشد و پیشرفت فرزندان خود را ببینند و کسانی که امید به زندگی بالایی دارند بیشتر از بقیه افراد عمر می کنند.

۴-۱-۵: عامل رشد شخصیت و زمینه ساز توانمندی های والدین

نظام جامع شخصیت زن زمانی شکل می گیرد و به کمال خود می رسد که کارکرد خانوادگی خود را نیز محقق ساخته باشد. تا زمانی که دختر ازدواج نکرده فقط نقش دختری خود را ایفا کرده است، اما هنوز به تکامل نرسیده و نظام جامع شخصیت او دارای کمبودهایی است. لکن از زمانی که در کانون خانواده قرار می گیرد و نقش همسری را نیز می پذیرد، بخش دیگری از نظام جامع شخصیت او شکل می گیرد و این نظام با شکل گیری سومین خرده نظام شخصیت که همان نظام مادری است کامل می شود. نظام جامع شخصیت مرد نیز همانند زن تا زمانی که خرده نظام

های همسری و پدری شکل نگیرد و مرد نقش و کارکرد خود را در این زمینه ایفا نکند، کامل نخواهد شد (صفرایی، ۱۳۸۸: ۱۹). پس دانش، تجربه، گذر زمان و حتی عقد ازدواج و شروع زندگی مشترک، برخی از موقعیت ها و نقش های بزرگسالی را به وجود نمی آورند. بلکه دوره پدر و مادری است که نقش های بزرگ سالی را مشخص می سازد (شجاعی، ۱۳۸۶: ۱۷۶) وجود تجربه فرزندپروری، مجموعه کاملی از ارزش ها را به ساختار شخصیت والدین اضافه می کند (حراملی، ۱۴۰۹: ۳۵۶) بنابراین وجود فرزند و تربیت آنها در شخصیت والدین اثر گذار است. خصوصاً والدینی که با مطالعه و آموزش به تربیت فرزندان خود می پردازند. آنها با کسب اطلاعات بیشتر و درک موقعیت های متفاوت علاوه بر اینکه فرزندان خود را به درستی تربیت می کنند، شخصیت و افکار خودشان نیز تغییر می کند. همچنین ازدواج و فرزندآوری زمینه ی بروز خلاقیت ها و موفقیت ها را در همسران افزایش داده، موجب می شود تا فضایل اخلاقی و انسانی در آنان به فعلیت برسد. وقتی از مرد خانواده انتظار می رود تا هنگام ضرورت برای حمایت از خانواده خویش، ایستادگی کند؛ این انتظار، روحیه دفاع و جوان مردی را در او تقویت خواهد کرد. همچنین به وجود آمدن شرایط مادری برای زنان، موجب می شود تا با تحمل مشکلات فرزندپروری و شوهرداری، به کمال روحی بیشتری برسند و روح خود را در اثر شکیبایی و ایثار، بالنده کنند و از طریق مسئولیتی که در خانه و خانواده دارند، به تلاش بیشتر روی آورند و استعداد های خود را برای اداره مناسب خانواده به کار گیرند و در نتیجه، به موفقیت بیشتری نایل آیند. به عبارت لطیف تر می توان گفت: فرزنددار شدن، سرآغاز لطیف ترین و گرمابخش ترین رابطه ها و به فعلیت رساندن همه استعدادها و قابلیت ها و بهره مندی از عالی ترین تکریم ها و ایثارگری هاست.

۴-۱-۶: یاری رساننده به پدر و مادر

یکی دیگر از فواید داشتن فرزند، یاری والدین توسط فرزندان است. در آیات مختلف قرآن کریم به موضوع مذکور اشاره شده است. به عنوان مثال در آیه ۶۶ سوره اسرا می فرمایند: شما را به وسیله دارایی ها و فرزندان کمک خواهیم کرد. در آیه ۱۳۳ سوره شعرا و آیه ۱۲ سوره نوح به این موارد اشاره شده است. در ادامه باید گفت آن چیزی که حائز اهمیت است، ازمنظر قرآن زاد و ولد انسان های شایسته و مومن است. به عبارت دیگر افزایش تعداد جمعیت نیکوکاران و صالحان مورد توجه قرار دارد. روایات اسلامی و سبک زندگی ایرانی نشان می دهد که فرزند، عامل اقتدار و بازوی توانای والدین در شرایط سخت زندگی است. امام رضا (علیه السلام) فرمود: «...تَوْفِيرُ الْوَلَدِ لِنَوَائِبِ الدَّهْرِ وَ حَوَادِثِ الْأُمُورِ...» (کلینی، ۱۴۲۹: ۷۰۰) (از برکات ازدواج) اندوختن فرزند برای (رویارویی با) سختی های روزگار و پیامدهای زمانه است». در نقلی، روزی امام حسن عسکری (علیه السلام) که به دستور معتمد عباسی (لعنت الله علیه) در زندان به سر می برد به یکی از یاران خود در زندان فرمود: آیا فرزند داری؟ عرض کرد: خیر! امام درباره او دعا فرمود: «اللَّهُمَّ ارْزُقْهُ وَلَدًا يَكُونُ لَهُ عَصَدًا قَنِعًا الْعَصَدُ الْوَلَدُ: خدا یا! به او فرزندی روزی کن که بازوی توانایی برای وی باشد؛ چراکه فرزند چه خوب بازویی است!» سپس حضرت این شعر را خواندند: مَنْ كَانَ ذَا عَصَدٍ بَدُرِكَ ظِلَامَتُهُ إِنَّ الدَّلِيلَ الَّذِي كُنَيْسَتْ لَهُ عَصَدٌ. «هرکس که بازویی (فرزندی) دارد، اگر ستمی بر او رود، فرزندش آن را می ستاند. دلیل و خوار کسی است که بازو (فرزند) ندارد». (مجلسی، ۱۴۰۳: ۲۷۵) امام زین العابدین (علیه السلام) نیز در این مورد فرمود: «مِنْ سَعَادَةِ الرَّجُلِ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ يَسْتَعِينُ بِهِمْ؛ از سعادت مرد این است که فرزندان داشته باشد تا در مشکلات به یاریش برخیزند». (حراملی، ۱۴۰۹: ۳۵۶) به این جهت قرآن کریم داشتن مال و فرزندان را نشانه امداد الهی و وسیله قدرتمندی و اقتدار می داند و می فرماید: ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكُرَّةَ عَلَيْهِمْ وَ آمَدَدْنَاكُمْ بِالْأَمْوَالِ وَ بَنِينَ وَ جَعَلْنَاكُمْ أَكْثَرَ نَفِيرًا؛ (سوره اسراء: آیه ۶) سپس غلبه و تسلط بر آنها را به شما باز می گردانیم و شما را به وسیله اموال و فرزندان یاری می کنیم و از حیث نفرت، بیشتر (از آنها) قرار می دهیم. بنابراین، یکی از پایه های اصلی قدرتمندی، تولید ثروت و پیشرفت هر خانواده و جامعه ای، جمعیت آن است. رهبر معظم انقلاب «افزایش نسل جوان» را یکی از راه های ایجاد اقتدار دانسته و فرمود: «افزایش نسل جوان و بزرگ بودن کشور از لحاظ جمعیت، در ایجاد اقتدار خیلی تأثیر دارد.» (بیانات مقام معظم رهبری در تاریخ: ۱۳/۶/۱۳۹۳) و «کشور بدون جمعیت جوان؛ یعنی کشور بدون ابتکار و پیشرفت و هیجان و شور و شوق. بنابراین، برنامه حیاتی تکثیر نسل باید به طور جدی دنبال و پیگیری شود.» (بیانات مقام معظم رهبری در جمع مسئولان جمعیت مامایی کشور، ۱۳۹۳/۲/۱۵).

۴-۱-۷: سرمایه معنوی والدین

در متون اسلامی، از فرزند به عنوان وسیله آمرزش پدر و مادر یاد شده است. از جمله، پیامبر گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله) به ام سلمه فرمود: «إِذَا حَمَلَتِ الْمَرْأَةُ كَانَتْ يَمْنَزِلُهُ الصَّائِمُ الْمُجَاهِدُ بِنَفْسِهِ وَ مَالِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَإِذَا وَضَعَتْ كَانَتْ لَهَا مِنَ الْأَجْرِ مَا لَا يَدْرِي أَحَدٌ مَا هُوَ لِعَظَمَةِ فَإِذَا أَرْضَعَتْ كَانَتْ لَهَا بِكُلِّ مَضْغَةٍ عَقْدٌ مَحْرَرٌ مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ، فَإِذَا قَرَعَتْ مِنْ رَضَاعِهِ ضَرْبَ مَلِكٍ كَرِيمٍ عَلَى جَنْبِهَا وَقَالَ: اسْتَأْنِفِي الْعَمَلَ فَقَدْ غُفِرَ لَكَ؛ زَن بَارِدَارٍ مِثْلَهُ رَوْزَةٌ دَارِ شَبِّ بِيدَارٍ وَ سَرِيَاذِي اسْتِ كَهْ جَانٍ وَ مَالٍ رَا دِرْ رَاهِ پِشْرِفْتِ اسْلَامِ نَثَارِ كَنْدِ. چون کودک متولد شود، چندان اجر به مادر دهند که جز خدا کسی نداند و چون به او شیر دهد، برای هر مکیدن، ثواب آزاد کردن بنده ای از نسل اسماعیل دارد و چون دوران شیرخوارگی کودک پایان یابد، فرشته ای بزرگوار دست به پهلوی مادر زند و گوید: عملت را از سر بگیر که تمام گناهان تو آمرزیده شد.» (حرعاملی، ۱۴۰۹: ۴۵۱). امام علی (علیه السلام) نیز درباره بیماری فرزند می فرماید: «إِنَّهُ كَفَّارَةٌ لَوَالِدَيْهِ؛ بيماری فرزند، كفاره گناهان پدر و مادرش است.» (حرعاملی، ۱۴۰۹: ۳۵۷) در جای دیگر نقل شده است که «حسن بصری» می گفت: «فرزند بد چیزی است؛ حیاتش رنج می دهد و مرگش استخوان می شکند.» این سخن به سمع مبارک حضرت سجاد علیه السلام رسید، حضرت فرمود: «كَذَبَ وَاللَّهِ نِعْمَ الشَّيْءُ الْوَلَدُ؛ اِنْ عَاشَ فِدَاعَاءُ حَاضِرٍ، وَ اِنْ مَاتَ فَشَفِيعٌ سَابِقٌ؛ به خدا دروغ گفته! فرزند، خوب چیزی است. اگر بماند، دعای نقد است و اگر بمیرد، شفاعت گری است که پیش از پدر رفته است.» (نوری طبرسی، ۱۴۰۸: ۱۱۲)

۴-۲: فرزندآوری و تاثیر آن در افزایش سلامت و امنیت روانی سایر اعضای خانواده

تاثیرات مثبت فرزندآوری و داشتن خواهر و برادر در خانواده، محدود به دوره کودکی یا بزرگ سالی نیست بلکه در سالمندی هم مفید است. بنابراین به مهم ترین این تاثیرات که تحقیقات متعدد روان شناسی در دنیا، آن ها را اثبات کرده است در ذیل پرداخته می شود.

۴-۲-۱: دادن مشورت صادقانه و استقلال کودکان

کارشناسان خانواده معتقدند تعدد فرزندان در خانواده، آثار روحی و اجتماعی بسیاری در زندگی افراد به خصوص در بزرگ سالی دارد. در ضمن، این آثار بعد از ازدواج پررنگ تر می شود، زیرا در این دوره، افراد نیاز به نیروی مشورتی دارند و خواهر و برادرها این نیاز را تا حد زیادی برطرف می کنند. مشورت دهنده هایی که صادق هستند و اهل دوز و کلک نیستند. بر اساس نظر مشاوران آموزشی، کودکانی که در خانواده های پر جمعیت بزرگ شده اند در خانه کم تر به کمک دیگران نیاز دارند و به خوبی از پس کارهای روزانه خود بر می آیند و به آسایش خانواده کمک می کنند. اکثر آنها کودکانی آگاه، با اعتماد به نفس و متکی به خود هستند.

۴-۲-۲: پاسخ گویی به نیاز به امنیت و تقویت همدلی بین اعضای خانواده

روان شناسان معتقدند نیاز به امنیت، یکی از نیازهای پایه ای انسان است و نقش حمایت گری بالای خواهر و برادر، این نیاز اساسی را تامین می کند. تامین این نیاز برای شکوفایی شخصیت و کمال انسان ضروری است و داشتن خواهر و برادر به صورت غیرمستقیم، این نیاز را در افراد پاسخ می دهد. بودن در کنار خواهر و برادرها در همه لحظات زندگی، درک از احساسات انسان ها در شرایط خوب و بد زندگی را تقویت می کند و همدلی که در این لحظات تجربه می کند، خودش را در روابطی که در بزرگ سالی دارد، نشان می دهد. مطالعات نشان می دهند کسانی که دارای خواهر و برادر هستند در بیرون از خانه همدلی بیشتری از خود نشان می دهند و همین مسئله، باعث موفقیت بیشتر آن ها در حوزه های گوناگون زندگی خواهد شد. تاثیرگزاری در شکل گیری اهداف اعضای خانواده، بالابردن رضایت از زندگی، بهبود روابط اجتماعی اعضای خانواده و... از دیگر تاثیرات فرزندآوری در سلامت روانی سایر اعضای خانواده می باشد.

۵: نتیجه

فرزندآوری یکی از مهمترین کارکردهای خانواده در طول تاریخ بوده و هست چرا که علاوه بر اینکه باعث امنیت روانی خانواده می شود باعث باقی ماندن نسل انسان و تدوام آن نیز می گردد. اما در دهه های اخیر به دنبال تغییرات مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بوجود آمده در جهان، نهاد خانواده نیز تحت تأثیر قرار گرفته است. شواهد بیانگر وقوع دگرگونی هایی در رفتارهای فرزندآوری، فاصله گذاری در باروری و کاهش شدید و حتی توقف فرزندآوری است. اما با بررسی منابع اسلامی در پژوهش حاضر، این نتیجه بدست آمد که فرزندان نقش بسزایی در سلامت و امنیت روانی خانواده خود ایفا می کنند. در بُعد امنیت روانی والدین؛ تامین نیاز فطری مادری و پدری، باعث شادی و لذت والدین، احساس ارزشمندی، مثمرنم و مفید بودن، امید به زندگی و آینده، عامل رشد شخصیت و زمینه ساز توانمندی های والدین، یاری رساننده به پدر و مادر، سرمایه معنوی والدین و در بُعد امنیت روانی سایر اعضای خانواده؛ دادن مشورت صادقانه، استقلال کودکان خانواده، پاسخ گویی به نیاز به امنیت، تقویت همدلی بین اعضای خانواده و ... را فراهم می آورند.

منابع

- ❖ قرآن کریم
- ❖ صحیفه سجادیه
- (۱) ابراهیمی پور و همکاران (۱۳۹۶)، «*شاخص های خانواده مطلوب از دیدگاه اسلام*»، قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
- (۲) ابن بابویه، محمدبن علی (۱۳۸۵)، «*علل الشرایع*»، جلد اول، قم، کتابفروشی داوری
- (۳) ابن منظور، محمد بن مکرم (۱۴۱۴)، «*لسان العرب*»، جلد سیزده، بیروت: چاپ سوم، دار الفکر.
- (۴) بیانات مقام معظم رهبری
- (۵) بیدکی، زهرا (۱۳۹۹)، «*اهمیت و جایگاه فرزندآوری و تاثیر آن بر سلامت روانی خانواده*»، تهران، هفتمین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم تربیتی، روانشناسی و مشاوره ایران.
- (۶) جمعی از نویسندگان (۱۳۹۶)، «*دانش خانواده و جمعیت*»، قم، ویراست دوم، نشرمعارف.
- (۷) حرّ عاملی، محمد بن حسن (۱۴۰۹)، «*وسائل الشیعه*»، بیروت، چاپ اول، مؤسسه آل البیت.
- (۸) دهخدا، علی اکبر (۱۳۹۰)، «*فرهنگ متوسط دهخدا*»، تهران: چاپ دوم، دانشکده ادبیات.
- (۹) ساروخانی، باقر (۱۳۷۹ش)، «*جامعه شناسی خانواده*»، تهران، سروش.
- (۱۰) ساطوریان، سیدعباس (۱۳۹۹)، «*فرزندخواهی، فرزندآوری، چند دانه یاقوت*»، قم، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی ره، مرکز مشاوره و روان درمانی مأوا.
- (۱۱) شجاعی، محمدصادق (۱۳۸۶)، «*نقش فرزند در استحکام و بهداشت روانی خانواده در تقویت نظام خانواده و آسیب شناسی آن*»، جلد اول، قم، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
- (۱۲) صفروایی پاریزی، محمدمهدی (۱۳۸۸)، «*شاخص های خانواده کارآمد از دیدگاه اسلام و ساخت پرسشنامه آن*»، قم، رساله دکتری، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
- (۱۳) علوی، سید اسماعیل (۱۳۹۹)، «*نقش فرزندان در سلامت و تعالی خانواده از دیدگاه اسلام و روان شناسی*»، زاهدان، نخستین همایش ملی چالشها و راهکارهای تعالی نهاد خانواده در مذاهب اسلامی با محوریت آسیب های اجتماعی

- ۱۴) قرشی، علی اکبر (۱۳۷۱)، «قاموس قرآن»، جلد دوم، تهران: چاپ ششم، دارالکتب الاسلامیه.
- ۱۵) قنادان، منصور (۱۳۷۵)، «جامعه‌شناسی مفاهیم کلیدی»، تهران، آوای نور.
- ۱۶) کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۲۹)، «الکافی»، جلد دهم، قم، چاپ اول، دار الحدیث.
- ۱۷) مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳)، «بحار الأنوار»، جلد صد و یکم، بیروت، موسسه دارالاحیاء التراث العربی.
- ۱۸) مصباح یزدی، محمدتقی (۱۳۹۱)، «اخلاق در قرآن (معارف قرآن ۷)»، جلد دوم، قم، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
- ۱۹) نفیسی، علی اکبر (۱۴۰۰)، «فرهنگ نفیسی»، جلد دوم، تهران: چاپ اول، خیام.
- ۲۰) نوری طبرسی، میرزا حسین (۱۴۰۸)، «مستدرک الوسائل»، جلد پانزدهم، بیروت، موسسه آل البيت لاحیاء التراث.
- ۲۱) یعقوب، امیل (۱۴۲۵)، «المعجم المفصل»، بیروت: چاپ اول، دارالکتب.